

Meertalig onderwijs –

geen luxe,
maar vanzelfsprekend en noodzakelijk

Auteur: Alex Riemersma

Dit artikel is een bewerking van de rede bij de installatie als lector voor Fries en Meertaligheid in Onderwijs en Opvoeding aan de NHL hogeschool en Stenden hogeschool in Ljouwert/Leeuwarden op 9 februari 2012. Het lectoraat is ingesteld om het meertalig onderwijs in Fryslân te versterken. De aandacht en inspanning in onderzoek betreffen de integrale aanpak van het taalleren en taalonderwijs en de verbetering van de doorgaande taalleerlijnen tussen basis- en voortgezet onderwijs. Onderzoeksthema's zijn het didactisch handelen in het basisonderwijs, het gebruik van Engels en Fries als voertaal in het voortgezet onderwijs en de toetsing van de drie doeltalen Nederlands, Fries en Engels. Concreet worden bijdragen geleverd aan de drietalige pabostroom, de minor tweetaligheid en aan een Master Multilingualism.

Opvattingen over meertaligheid

In de voorwetenschappelijke opvattingen van kinderen en hun ouders – en in de didactische theorieën van een halve eeuw geleden – is er in het hoofd van een kind precies plek genoeg om één taal goed te leren beheersen en zo gelukkig te worden. Het verwerven en leren van een tweede en derde taal zou ten koste gaan van de kwaliteit van de eerste taal. Talen zouden met elkaar in competitie staan in de kindersenen en daardoor zou meertaligheid de ontwikkeling van het jonge kind nadeel berokkenen. Hierop doorredenerend zou een mens het gelukkigst zijn wanneer hij één taal – en slechts één taal – op ‘moedertaalniveau’ beheerst. Ik heb één moeder, van wie ik het stadsfries dialect van Franeker geleerd heb als eerste taal, maar ik spreek en schrijf twee andere talen op moedertaalniveau, Nederlands en Fries. Met mij zijn er miljoenen Europeanen die de nationale taal als schooltaal prima beheersen, maar die ook nog één of twee andere talen gebruiken in hun leven. De eenzijdige nadruk op de Nederlandse standaardtaal als graadmeter voor schoolsucces laat heel wat taal talent ondergewaardeerd en uiteindelijk ongebruikt liggen.

Sinds ruim een halve eeuw, vooral op grond van de onderzoeken van Krashen (1981) en Cummins & Swain (1986) nemen wij tegenwoordig aan, dat de mens geboren wordt met een taalvermogen, dat door de interactie met de ouders, opvoeders en de sociale omgeving ontwikkeld wordt tot concrete taal. Afhankelijk van de prikkels van de omgeving, van de talige input, leert het kind één, twee of meer talen, tegelijkertijd/simultaan of na elkaar/consecutief. Er zijn inderdaad verschillende theorieën gangbaar over de ideale volgorde, de ideale taalopvoeding en de beste didactische aanpak

“Ik bid tot God in het Spaans, ik spreek met vrouwen in het Italiaans, met mannen in het Frans en ik spreek mijn paard toe in het Duits.”

(Keizer Karel V – 1500-1555)

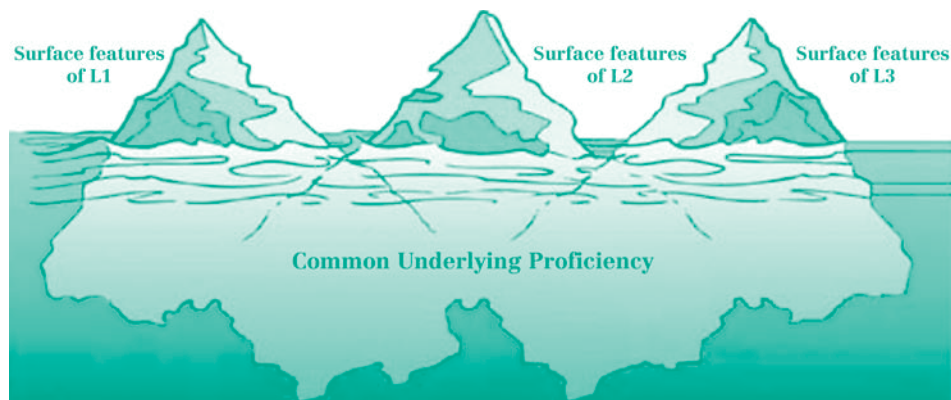
om het kind zich zo evenwichtig mogelijk te laten ontwikkelen tot een gelukkig meertalig mens. Gemeenschappelijke noemer van deze onderzoeken en erop gebaseerde opvattingen is, dat bewuste aandacht en positieve en voortdurende taalrijke input de meest stabiele garantie bieden voor blijvende twee- of meertaligheid (samengevat en besproken in onder anderen Garcia, 2009; De Houwer, 2009; Grosjean, 2010).

Bewuste meertaligheid

Het doelbewust gebruik van meerdere talen voor de dagelijkse communicatie geldt niet alleen voor de hooggeplaatsten als Keizer Karel de Vijfde en de Eurocommissaris, maar ook voor de meertalige bakker in New Delhi, die 's ochtends thuis Punjabi spreekt, onderweg naar zijn werk in de metro Urdu, in de bakkerij Hindi en met

een aantal klanten Engels (voorbeeld van Itesh Sachdev, SOAS Londen). Dit geldt ook voor de postbode in Wommels of de bakker in Franeker/Frjentsjer die met zijn knecht Bildts spreekt, met de leveranciers Fries of Nederlands. De bakkersvrouw spreekt met de verschillende klanten Stadsfries, Fries, Nederlands en ook wel Duits en Engels. Al deze mensen zijn in meerdere of mindere mate taalflexibel, zij voelen zich minder of meer thuis in de verschillende gebruikstalen én zij gebruiken verschillende talen voor verschillende communicatiedoelen in hun dagelijkse leven, ook hun arbeidzame leven, voor hun economische communicatie. Wel beschouwd gedragen deze mensen zich als kosmopolieten in een notendop.

Het model van de ijsberg van Jim Cummins maakt duidelijk, dat feitelijk gesproken taal of talen van de mens (zichtbaar en hoorbaar boven het wateroppervlak) gebaseerd zijn op

Figuur 1: Model van de ijsberg van Cummins

een universeel taalvermogen in de hersenen (onzichtbaar maar actief onder het wateroppervlak). Afhankelijk van de talige omgeving en de input ontwikkelt het kind een bepaalde taal of meerdere talen. In termen van Cummins gesproken vertoont de ijsberg van de personen in de voorbeelden hierboven drie of zelfs meer toppen boven het wateroppervlak. Niet alle toppen zijn automatisch even hoog of groot, zij blijven in het leven van de taalgebruiker ook niet altijd even groot. Dit is afhankelijk van leren en gebruik. In een meertalige maatschappij waarin gestreefd wordt naar gelijkwaardigheid van talen in het dagelijks leven, is het uiteraard ook van belang om deze talen in het onderwijs gelijkwaardig te behandelen, als instructietaal en als doeltalen. Dit betekent, dat het meertalig onderwijs gericht zou moeten zijn op de beheersing van de doeltalen op gelijk niveau, toppen van ongeveer dezelfde grootte boven het wateroppervlak. Idealiter leidt deze aanpak tot 'blijvende meertaligheid'.

Vanzelfsprekende meertaligheid

Wij moeten deze verscheidenheid als maatschappelijke realiteit onderkennen én als ontwikkelingskansen benoemen. Het onderwijsbeleid moet minder eenzijdig de nadruk leggen op alleen het Nederlands en de school moet de leerlingen met een andere taalachtergrond dan Standaardnederlands de kansen bieden zich meertalig te ontwikkelen. Ik denk hierbij uitdrukkelijk ook aan kinderen die een immigrantentaal spreken. Immers, voor alle meertalige kinderen die thuis een andere taal spreken dan de nationale schooltaal geldt hetzelfde pedagogische argument voor meertalig onderwijs met de eigenlijke moedertaal als brontaal én doeltaal: de persoonlijke en cognitieve ontwikkeling komt het best tot zijn recht door en in de eigenlijke moedertaal. Dit

“The more languages you know, the more of a person you are.”

(Jan Figel, Eurocommissaris voor Meertaligheid van 2007-2009)

argument ligt ten grondslag aan de betreffende uitspraken in de Verklaringen van de rechten van het kind (Verenigde Naties, Raad van Europa). Hier zou ik nog aan toe willen voegen de uitspraak: “Every child has the right to become a reader” (IBBY).

Naast dit intra-persoonlijke argument zijn er ook interpersoonlijke argumenten voor meertalig onderwijs: de actuele en de toekomstige participatie van de leerlingen in het maatschappelijke en culturele leven, zowel regionaal en nationaal als ook mondiaal, inclusief de kansen op economisch bestaan in een flexibele en mondiaal-georiënteerde arbeidsmarkt. Vloeiend-meertalige mensen hebben in de communicatie een streepje voor, niet alleen door flexibel gebruik te maken van code-switching maar ook door de vaardigheid om begrippen en kennis verworven in de ene taal toe te passen in een andere taal (transfer). Als de leerlingen bepaalde leesstrategieën bij Friese teksten hebben geoefend, moeten ze die ook kunnen toepassen bij Nederlandse teksten. Bij taalspecifieke aspecten (de toppen van de ijsberg) zoals woordkennis kan minder gemakkelijk gebruik worden gemaakt van transfer. De communicatieve vaardigheid in het meertalig onderwijs is van groter belang dan de grammaticale correctheid van de afzonderlijke doeltalen. In dit perspectief doet de eenzijdige oriëntatie op de nationale standaardtaal afbreuk aan het grote potentieel van meertalige leerlingen. Hierop doorredenerend zou ik het begrip tweetalig onderwijs zoals gedefinieerd door het Europees Platform met het Nederlands als de

enige brontaal en één of twee vreemde talen als doeltaal, graag willen herdefiniëren tot meertalig onderwijs, waarbij uitdrukkelijk andere moedertalen dan de nationale schooltaal als brontalen én als moedertalen in het curriculum opgenomen worden. Kort gezegd: in plaats van het adagium van Meijerink ‘Taal en Rekenen’ als belangrijkste doelen van het onderwijs pleit ik voor een nieuw motto: ‘**Talen** en Rekenen’. In de Elzas zeggen ze het zo: “Le bilinguisme, c’est super. Zweisprachig isch super.”

Meertalig onderwijs

Gemakkelijk gezegd, dat meertaligheid super is! Maar de onderwijspraktijk is weerbarstig. Docenten die echt gebruik willen maken van de transfer, moeten zelf de drie doeltalen op voldoende niveau van kennis en gebruik beheersen. Gebruiksniveau B2 is een algemeen geaccepteerd minimumniveau voor talentdocenten in het basis- en voortgezet onderwijs. Voor het meertalig onderwijs zou ik er graag aan toe willen voegen, dat de docenten voldoende bagage moeten hebben in taalvergelijking en ook op inzichtelijke wijze moeten kunnen spelen met de verschillende talen om ‘additieve meertaligheid’ (Baker, 1995: 4) te bereiken, dat wil zeggen dat de tweede taal niet de eerste taal verdringt, maar juist bijdraagt aan de blijvende meertaligheid. De leraar heeft kennis van de taalverwerving bij kinderen in de verschil-

lende ontwikkelingsfasen. Daarnaast heeft de leraar kennis van het onderscheid tussen CALP (cognitieve academische taalvaardigheid) en BICS (dagelijks algemeen taalgebruik). De transfer en de additieve meertaligheid hebben er baat bij als er in en buiten school voldoende taalrijke input is in de minderheidstaal. Leerlingen én hun ouders en sociale omgeving moeten bovendien gemotiveerd zijn om de verschillende talen als cultuurtaal te leren. Voor migrantentalen en voor een minderheidstaal met een lagere maatschappelijke status vraagt dit een extra inspanning. In de kennisbasis Frysk voor de pabo (Kennisbasis Fries, 2010: 8) is een geheel van kennis en vaardigheden geformuleerd voor de leerkracht Fries.

In aansluiting op de bekwaamheidseisen voor de individuele leerkracht komt de beschrijving van een ideaalprofiel voor de meertalige school als organisatie aan de orde. Hiermee wordt de verantwoordelijkheid voor goed meertalig onderwijs uit het niveau van de individuele leerkracht getild naar dat van de school als geheel. Concreet gaat het om een schoolbeleid gericht op meertaligheid, inclusief een scholingsplan, de aanstelling van een talencoördinator, continue en consistente voorlichting aan ouders en de participatie in bovenscholse netwerken waarbij de doorgaande leerlijn van voorscholse voorzieningen naar het primair onderwijs en van basisschool naar voortgezet onderwijs de belangrijkste inhoudelijke component is. De doorgaande leerlijn betreft niet alleen de leerling, maar vooral de gemeenschappelijke inzet, visie en verantwoordelijkheid van de toeleverende basisscholen en de ontvangende school voor voortgezet onderwijs. Het taalportfolio van de leerling vraagt om een complement in een taalportfolio van de scholen: taalprofiel van directies, van leerkrachten en docenten, de taal-pedagogische visie en de zichtbaarheid van de talen in het schoollandschap. Geïntegreerd taalonderwijs

in meerdere talen is uiteraard maatwerk, maar dan wel op basis van leerplannen en schooltaalbeleidsplannen.

Taalniveaus

De wet 'Referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen' (2010) maakt onderscheid tussen vier functionele niveaus en vier streefniveaus. Deze te bereiken niveaus zijn gekoppeld aan de verschillende sectoren van het onderwijs, van basisonderwijs via beroepsonderwijs naar havo en vwo. Deze niveaus zijn weer uitgewerkt in kerndoelen en examenprogramma's. De bedoeling ervan is glashelder: "Dit referentiekader vormt de basis voor (aanpassing van) lesmethoden, leermiddelen en toetsen/examens. Daardoor zal het ook uitgangspunt zijn bij het ontwerpen van taal- en rekenonderwijs binnen scholen en lerarenopleidingen" (www.taalenrekenen.nl). Anders gezegd: ook al past een knellend 'rijksleerplan' niet bij het formele onderwijsbeleid van Nederland, dit zijn wel de ingrediënten ervan en iedereen interpreteert deze richtlijnen dan ook als bouwstenen van een nationaal curriculum – ook al noemen wij het niet zo. Scholen, docenten en leerlingen worden er op afgerekend, dat wil zeggen op de beheersing van nationale standaardtaal. De beheersing van het Engels en het Fries aan het einde van de basisschool wordt niet meegerekend als pluspunt voor het schooladvies. De eventuele beheersing van een migrantentaal als moedertaal wordt systematisch uitgedrukt in termen van taalachterstand en nooit als een pluspunt meegewogen.

Het ideaal van goed meertalig onderwijs is, dat deze doelen voor meerdere doeltalen tegelijk en in samenhang nagestreefd worden. Gelijkwaardigheid van brontalen en doeltalen komt tot uitdrukking in een samenhangend geheel van streefniveaus in de verschillende leerfasen.

Voor een goede vergelijking tussen de streefniveaus van de verschillende talen is het wel nodig, dat de beschrijvingen van deze niveaus en de toetsinstrumenten enigszins vergelijkbaar zijn. Gelukkig kan het Europese Referentiekader voor Talen (ERK, 2006) hierbij goede diensten bewijzen. De Anglia-toetsen voor Engels zijn al geijkt en gerangschikt naar de ERK-niveaus. Voor Fries is er een beperkt toetsaanbod dat vooral gericht is op woordenschat en spelling. In dit schooljaar introduceert het Cito op alle basisscholen een toets begrijpend lezen Fries voor groep 8.

Er zijn dus bouwstenen om te komen tot een toetsgebouw voor de drie doeltalen, maar een gemeenschappelijke bouwtekening is er nog niet en het cement moet nog aangemaakt worden. In het kader van dit lectoraat worden in de komende jaren op basis van een samenhangend overzicht van de bestaande toetsen voor Nederlands en Engels vergelijkbare toetsen voor Fries ontwikkeld die eveneens de stapsgewijze ontwikkeling van de leerprestaties van de leerlingen toetsen; laten wij het een Frisia-toets noemen. Hiermee wordt een concrete bijdrage geleverd om te komen tot goed onderwijs in 'Talen en rekenen'. De resultaatgegevens leveren tezamen een leerlingvolgsysteem op dat ook over de grenzen van het basis- naar het voortgezet onderwijs reikt.

Content and Language Integrated Learning (Clil) = vakgericht taalonderwijs

Het traditionele onderscheid tussen taal als vak en het gebruik van taal als voertaal bij andere leergebieden is steeds minder gangbaar. 'Taalgericht vakonderwijs' is de Nederlandse term voor wat in het Engels heet 'Content and Language Integrated Learning (CLIL)'. In Fryslân wordt op alle scholen

Fries als vak gegeven en in toenemende mate ook als voertaal toegepast. Op meer dan 100 (van de bijna 500) basisscholen is een Friestalige dag of middag heel gewoon, waarbij Fries als voertaal gebruikt wordt bij andere leergebieden zoals geschiedenis, biologie en de kunstvakken. 43 basisscholen werken volgens het concept van het drietalig onderwijs waarin de drie doeltalen niet alleen als vak, maar tevens als instructietaal gebruikt worden. Het streven is om door de integratie van drie talen: Nederlands, Engels en Fries te komen tot verhoging van het niveau van taalbeheersing in alle drie de doeltalen. Bij de start van het project ‘Trijetalige skoalle’ (Van Ruijven & Ytsma 2008) werd gewerkt met een stringent model van verdeling van onderwijstijd voor Nederlands, Fries en Engels. Voor zover mogelijk (veelal met behulp van een native speaker Engels) werd het principe van ‘one person - one language’ toegepast, ook in de pjutteboartersplakken en bernedei-opfang in de voorschoolse periode. Thans worden geleidelijk meer verschillende modellen beproefd. Een meer flexibele aanpak past bij de analyse van Jasone Cenoz, die benadrukt, dat wij niet zozeer naar vastgestelde typologieën van meertalig onderwijs zouden moeten kijken, zoals het A-, B- en D-model in Baskenland, maar vooral de aandacht moeten richten op de verschillende bouwstenen of ingrediënten die bijdragen tot de ‘Continua of multilingual education’ (Cenoz, 2009: 35). Zij benadrukt trouwens, dat meertalig onderwijs alleen als zodanig gedefinieerd kan worden als het ook streeft naar ‘multiliteracy’ dat wil zeggen het schriftelijk gebruik van de doeltalen: “This definition is goal-oriented in the sense that multilingualism and multiliteracy are the aims to be achieved. It also goes beyond bilingual education - focusing on three or more languages” (Cenoz, 2009: 56). Vertaald naar het onderwijs in Fryslân betekent dit: een uur per week Fries als vak waarbij voorna-

“Het traditionele onderscheid tussen taal als vak en het gebruik van taal als voertaal bij andere leergebieden is steeds minder gangbaar.”

melijk gekeken wordt naar de schooltelevisie van Omrop Fryslân is geen volwaardig meertalig onderwijs. Dit vraagt meer en vooral ook meer systematisch doordacht onderwijs. Wij kunnen uiteindelijk maar een bescheiden stap zetten tot meer geïntegreerd onderwijs in termen van gemeenschappelijke doelen en doorlopende leerlijnen. De vergelijkbaarheid van de niveaus van taalbeheersing in de doeltalen kan daartoe bijdragen. Deze helpt ook voor het versterken van meertalig bewustzijn van leraren, leerlingen en de ouders. In het voortgezet onderwijs is er nog veel pionierswerk te doen op het gebied van taalgericht vakonderwijs (Hajer & Meestringa 2011). Drie scholen bieden tweetalig onderwijs Nederlands-Engels aan met Fries alleen als vak; dit zijn officieel tweetalige scholen in termen van het Europees Platform voor het Onderwijs. Twee andere scholen gebruiken naast het Nederlands zowel Engels als Fries als voertaal. Deze scholen experimenteren met drietalig onderwijs, zij breiden het aandeel Engels en Fries als voertaal stap voor stap uit tot een substantieel deel van de onderwijstijd. De formele criteria van het Europees Platform zijn 30% tweede taal als voertaal in het vmbo en 50% onderwijstijd in de doeltalen in het havo en vwo. In Fryslân moet een eigen model-formule ontwikkeld worden voor de respectievelijke percentages voor Fries en Engels in het drietalig voortgezet onderwijs. De pilotscholen in Burgum, Koudum en Wommels geven wiskunde in het Engels en geschiedenis in het Frysk. Dit vraagt van de docenten speciale vaardigheden, transfer en toepassing.

Er zijn gelukkig wel leermiddelen beschikbaar, niet alleen in het Engels, maar ook in het Fries. De geschiedenismethode MEMO is helemaal in het Fries vertaald en ook de vensters van de Canon van Friesland zijn op papier en op dvd in het Fries beschikbaar, zodat de leerlingen met basisboeken en bronnen in verschillende talen kunnen leren werken en het geleerde ook weer in verschillende doeltalen kunnen toepassen. Dat is in elk geval heel praktisch als zij in het kader van My Schools Network (www.myschoolsnetwork.com) bijvoorbeeld de eigen omgeving en de historie van dorp en stad moeten verwerken in schrijfproducten voor andere leerlingen, scholen in het netwerk in Fryslân of scholen in het internationale netwerk.

Ook moderne leermiddelen met digitale toepassingen en schooltelevisieprogramma's dragen bij aan het realiseren van taalgericht vakonderwijs (Hajer & Meestringa, 2011). Leraren en leerlingen kunnen in de community van kennisnet doelgericht en kennisgericht samenwerken. Hierbij komen ook serious games als logische instrumenten van het spelonderwijs verwerven van talen in beeld.

Leesplezier

De didactische vraag is nu hoe je leerlingen gevoelig kunt maken voor taalvergelijkingen en meer in het algemeen, het spelen met taal en het beleven van taalvergelijkingen.

“De invoering van Fries als vak voor alle leerlingen in het basisonderwijs vanaf 1980 en in de basisvorming vanaf 1993 heeft als belangrijk effect gehad, dat de Friese taal en cultuur veel vanzelfsprekender geworden is, óók voor mensen die thuis geen Fries spreken.”

Anders gezegd: hoe kun je de leerlingen taalgoelukkig maken voor en door meer-taligheid? Het spelelement is hierbij van bijzonder belang om de kinderen van jongs af aan plezier te laten beleven aan de relatie taal en werkelijkheid en mede daardoor de cognitieve ontwikkeling te stimuleren. Positieve beleving van het lezen en leesplezier zijn van bijzonder belang. Dit kan al vroeg beginnen met behulp van prentenboeken en tweetalige of meertalige alfabetboeken, en boeken met losse woorden bij tekeningen ter verkenning van de wereld, zoals het boek *My first thousand words* dat in meerdere talen beschikbaar is, in het Fries als *Tûzen wurden*. De jonge kinderen en hun ouders en andere voorlees-volwassenen kunnen gemakkelijk vertrouwd raken met taalverschillen door bijvoorbeeld de serie van Tomke-boekjes, van Eric Hill, Spot / Stip, en een flink aantal klassieke prentenboeken die in meerdere taalversies uitgebracht zijn, zoals *Rupsje Nooitgenoeg*. Sommige ouders zijn zo taalvaardig, dat zij zelf spontaan Jip en Janneke van Annie M.G. Schmidt al lezende in een andere taal aan de kinderen kunnen voorlezen. Deze boeken bieden juist goede mogelijkheden om de kinderen al op jonge leeftijd te leren, dat een ding of gebeurtenis best met

verschillende benamingen aangeduid kan worden, waardoor het abstracte denken bevorderd wordt. Voor de wat oudere leerlingen is de wereld van de stripboeken royaal toegankelijk in het Fries: bijvoorbeeld Asterix, Suske en Wiske, Kuifje, Douwe Dabbert, Bommel, Prikkebeen. Leerlingen kunnen prima puzzelen met verschillende taalversies van hun favoriete striphelden en hierdoor ook plezier beleven aan taalverschillen. Leerlingen kunnen ook goed op het spoor komen van taalvergelijking en taalspel door zelf boeken te lezen die in meerdere talen beschikbaar zijn, zoals bijvoorbeeld de boekjes over de tulpen in het Turks en het Nederlands uitgegeven ter gelegenheid van 400 jaar betrekkingen tussen Nederland en Turkije en de serie tweetalige non-fictieboeken voor kinderen van de Duitse uitgeverij Olms, in het Duits en één van volgende talen: Engels, Frans, Pools, Russisch, Spaans en Turks (www.olms-junior.de). De uitgever somt ‘10 Gründe für zweisprachige Kinderbücher’ op en prijst de tweetalige kinderboeken als volgt aan: “Längst ist bekannt, dass die Muttersprache den Grundstein legt für den Erwerb aller weiteren Sprachen – auch des Deutschen! Deshalb brauchen viele Kinder mehrsprachige Literatur” (Kollektion Olms junior 2012). Leesplezier en taalverge-

lijking kan ook bereikt worden met boeken die in verschillende talen beschikbaar zijn, zoals bijvoorbeeld *Harry Potter* (vertaling in het Fries door Jetske Bilker) en J. Tolkien (vertaling van *The Rabbit* door Anne Popkema en vertaling van deel I van *The Lord of the Ring* door Liuwe Westra). Een aantal klassiekers uit de wereldliteratuur zoals *Le petit prince* en *Alice in wonderland*, maar ook Nederlandse jeugdliteratuur is in het Fries vertaald, zoals Thea Beckman, *Kruis-tocht in spijkerbroek* (vertaling in het Fries door Jan de Jong), en Jan Terlouw, *Oorlogswinter*. Anderzijds zijn meerdere Friese jeugdboeken ook in het Nederlands verkrijgbaar, zoals Hanneke de Jong, *De lêste brief*; Lida Dykstra, *Spegelspreuk / Spiegelspreuk*; Akky van der Veer, *Swart op wyt / Zwart op wit*; Tiny Mulder, *Tin iis, / Gevaarlijk ijs*.

In het kader van de module Jeugdliteratuur van de tweedegraads lerarenopleiding Fries hebben verschillende studenten lesmodules ontwikkeld waarbij de leerlingen zelf de ervaring opdoen om verhalen in verschillende talen te lezen, verrassende vergelijkingen en verschillen in de vertalingen behandelen. Leerlingen zijn prima in staat zelf vergelijkingen van de verschillende taalversies te maken, opmerkelijke of intrigerende verschillen aan te wijzen en te beoordelen welke versie hen het meest aanspreekt.

Lerarenopleiding

In de scholen zelf is natuurlijk de meeste en de meest praktische expertise aanwezig, in de praktijk ontwikkeld en getoetst. De initiële opleiding en de nascholing zijn daarmee niet overbodig. In samenspraak en samenwerking kunnen de scholen uitgroeien tot excellente expertisecentra. De training en reflectie vanuit de lerarenopleidingen is essentieel om de bewust toegepaste onderwijstijd in de doeltalen te verhogen en de

kwaliteit ervan te verbeteren. De lerarenopleidingen zijn bezig met integratie van de doeltalen in een drietalige stroom op de pabo en het ontwikkelen van een minor en master meertaligheid. De drietalige pabostroom, een gemeenschappelijke activiteit van de pabo's van Stenden hogeschool en NHL hogeschool, is in 2011 van start gegaan. Deze kan in de komende drie jaren uitgroeien tot een excellente opleiding die niet alleen voor het bestaande netwerk van drietalige basisscholen de nieuwe leerkrachten aflevert, maar ook inspiratie kan geven aan al die andere scholen die zich stap voor stap ontwikkelen tot 'taalscholen', waar taalgericht vakonderwijs in meerdere doeltalen tegelijkertijd wordt beoefend.

De profilerende keuze-minor 'Meertaligheid' voor pabo-4-studenten (30 ECTS) zal in de komende twee jaar inhoudelijk en praktisch zodanig vorm moeten krijgen, dat alle studenten van de drietalige stroom er met succes hun praktijkonderzoek mee uitvoeren.

In de lerarenopleiding voor het voortgezet onderwijs ligt de uitdaging meer in het overwinnen van de systeemscheiding tussen de talenvakken en de niet-talenvakken geschiedenis, aardrijkskunde, economie. Voor een duurzaam succes van meertalig voortgezet onderwijs zullen de lerarenopleidingen van de wereldvakken ook moeten trainen in meertalig taalgericht vakonderwijs. Genoeg doelen om naar te streven. En genoeg onderwerpen om verder te onderzoeken!

Al deze plannen en ambities passen prima bij de talentontwikkeling van de studenten, bij de strategische doelstellingen en ambities van de hogescholen, gericht op innovatie en het samengaan van toegepast onderzoek en onderwijs. De hogescholen leggen zelf de verbinding tussen de regionale inbreng van de omgeving en de internationale wetenschappelijke ontwikkelingen.

Europese dimensie

De ontwikkelingen in Fryslân van tweetalig basisonderwijs vanaf 1955, de uitbouw van Fries als voertaal – mondeling en schriftelijk – en de ontwikkeling van het concept van drietalig onderwijs passen heel goed in Europese ontwikkelingen, gericht op de vanzelfsprekendheid van meertalig onderwijs voor alle leerlingen. De invoering van Fries als vak voor alle leerlingen in het basisonderwijs vanaf 1980 en in de basisvorming vanaf 1993 heeft als belangrijk effect gehad, dat de Friese taal en cultuur veel vanzelfsprekender geworden is, óók voor mensen die thuis geen Fries spreken. "It Frysk is mear fan ús allegearre wurden." Fries speelt hier een integrerende rol voor de sociale cohesie.

Heel concreet is er door de University Campus Fryslân goedkeuring gegeven en financiële steun toegezegd voor het ontwikkelen van een academische Master Multilingualism (60 ECTS). Het is mijn professionele droom, dat deze Master Multilingualism in de komende twee jaren met Europese subsidie (Erasmus for All) verder ontwikkeld kan worden tot een joint master in een consortium van de beide hogescholen in Fryslân, de universiteiten in Bangor en Carmarthen in Wales, de universiteit van Donostia in Baskenland en de open universiteit van Barcelona. Het is nog een lange route voordat wij kunnen spreken van geïntegreerd meertalig taalgericht vakonderwijs, maar het is wel een logische en noodzakelijke ontwikkeling op de weg naar het Europese streven dat iedere burger naast zijn of haar moedertaal minstens twee andere talen moet beheersen.

Alex Riemersma is onderzoeker aan het Mercator Europees Kenniscentrum voor Meertaligheid en Taalleren van de Fryske Akademy en lector Fries en Meertaligheid aan de NHL en de Stenden Hogeschool te Ljouwert/Leeuwarden.

Literatuur

- Baker, C. (1995). *A parents' and teachers' guide to bilingualism*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Cenoz, J. (2009). *Towards multilingual education. Basque educational research from an international perspective*. Bristol etc.: Multilingual Matters.
- Cummins, J. & Swain, M. (1986). *Bilingualism in education: aspects of theory, research and practice*. London: Longman.
- ERK (2006). *Gemeenschappelijk Europees Referentiekader voor moderne vreemde talen: Leren, onderwijzen, beoordelen*. Maastricht: Nederlandse Taalunie.
- Garcia, O. (2009). *Bilingual education in the 21st century. A global perspective*. Chichester: Wiley-Blackwell.
- Grosjean F. (2010) *Bilingual. Life and reality*. Harvard University Press.
- Hajer, M. & T. Meestringa (2011). *Handboek Taalgericht vakonderwijs*. Bussum: Coutinho.
- Houwer, A. de (2009). *Bilingual first language acquisition*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Krashen, S. (1981). *Second language acquisition and second language learning*. Oxford: Pergamon.
- Ruijven, B. van & J. Ytsma, (2008). *Trijetalige skoalle yn Fryslân. Onderzoek naar de opbrengsten van het drietalig onderwijs in Fryslân*. Ljouwert/Leeuwarden: Fryske Akademy.
- Gebruikte websites*
- www.fryslan.nl
www.kennisbasis.nl
www.myschoolsnetwork.com
www.olms-junior.de
www.taalenrekenen.nl